

Innst. 152 S

(2015–2016)

Innstilling til Stortinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen

Dokument 8:134 S (2014–2015)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Tove Karoline Knutsen, Karianne O. Tung, Ruth Grung, Freddy de Ruiten, Niclas Tokrud, Trond Giske og Christian Tynning Bjørnø om satsing på psykisk helse i skolen

Til Stortinget

1. Sammendrag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å integrere kunnskap om psykisk helse i skolens fag, slik at barn og unge får en helhetlig opplæring om kroppens fysiske og psykiske helse.
2. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en styrking av helsestasjons- og skolehelsetjenesten, herunder en samtidig styrking av psykologkompetansen i tjenesten.
3. Stortinget ber regjeringen legge til rette for systematisk dokumentasjon av nivået på den psykiske helsen i Norge, herunder gjennomføre en befolkningsrepresentativ undersøkelse av nivået på psykisk helse og forekomsten av psykiske lidelser i landet.»

2. Komiteens merknader

2.1 Kirke-, utdannings- og forskningskomiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Christian Tynning Bjørnø, lederen Trond Giske, Martin Henriksen,

Tone Merete Sønsterud og Marianne Aasen, fra Høyre, Henrik Asheim, Norunn Tveiten Benestad, Kent Gudmundsen og Kristin Vinje, fra Fremskrittspartiet, Lill Harriet Sandaune og Bente Thorsen, fra Kristelig Folkeparti, Anders Tyvand, fra Senterpartiet, Anne Tingelstad Wøien, fra Venstre, Iselin Nybø, og fra Sosialistisk Venstreparti, Audun Lysbakken, viser til representantforslaget.

Komiteen tar utgangspunkt i at psykiske hel-seplager er en av Norges største folkehelseutfordringer. Så mye som 50 prosent av befolkningen opplever en psykisk lidelse i løpet av livet. 400 000 barn har foresatte med psykiske lidelser. 70 000 barn og unge har psykiske lidelser som krever behandling. Psykiske lidelser belaster samfunnet økonomisk 50 prosent mer enn all kreftsykdom, 50 prosent mer enn all hjertesykdom og står for 40 prosent av sykefraværet og 40 prosent av uføretrygdkostnadene. Depresjon står alene for halvparten av kostnadene. For hver person som er uføretrygdet på grunn av en psykisk lidelse, taper Norge 21 arbeidsår. Ifølge Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet koster psykiske lidelser samfunnet mer enn 185 mrd. kroner i året. Depresjon, angst og alkoholmisbruk er dyrest og mest utbredt. Samtidig vet vi at mye av dette kan forebygges.

Komiteen mener med dette som bakgrunn at det er behov for en kraftig opptrapping av innsatsen for psykisk helse blant barn og unge. Ikke minst fordi vi vet at utviklingen de første leveårene og hvilke helsevaner et menneske etablerer tidlig i livet, legger mye av grunnlaget for helsen senere i livet. Forebygging koster, men er lønnsomt i et langsiktig samfunnsperspektiv, i tillegg til at det vil gi mange mennesker sunnere og bedre liv.

Komiteen mener dette forebyggende arbeidet må skje på mange ulike arenaer, men at fellesskolen er en spesielt god arena fordi den er en møteplass for alle barn og unge. Komiteen mener skolen som folkehelsearena bør styrkes, og at arbeidet med psykisk helse må få en større plass i dette arbeidet. 30 prosent av ungdom fullfører ikke skoleløpet, og rapporter viser at hovedårsaken til frafallet er psykiske problemer. Samtidig er frafall fra videregående skole på grunn av psykiske problemer en av de største risikofaktorene for videreutvikling av psykiske lidelser, rusmiddelproblemer, frafall fra arbeidsliv og tidlig uførhet. Komiteen mener det haster å gjennomføre tiltak som kan bidra til å bryte denne onde sirkelen.

Komiteen viser til formålsparagrafen i opplæringsloven, som legger vekt på at elevene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger for å kunne mestre livene sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. I Læreplanens generelle del slås det fast at:

«Opplæringsens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi (...).»

Komiteen viser til at det er gjennomført ulike tiltak for å styrke arbeidet med et bedre psykososialt skolemiljø. I forbindelse med NOU 2015:2 Å høre til – Virkemidler for et trygt psykososialt skolemiljø, har Kunnskapsdepartementet varslet at tiltak for helsefremmende skoler vil tillegges stor vekt. Utdanningsdirektoratet skal bidra til å øke kompetansen for slikt arbeid i skolen. «0–24-samarbeidet» er et utviklingsarbeid for å styrke kommunenes og fylkeskommunenes arbeid med utsatte barn og unge under 24 år. Forsknings- og utviklingsoppdraget «Et lag rundt eleven» skal prøve ut ulike modeller for å styrke læringsmiljøet. «Program for bedre gjennomføring» skal rette innsatsen mot elever med høy risiko for frafall. «Skolen som arena for barn og unges psykiske helse» er et FoU-prosjekt hvor skoler og de lokale tjenestene skal bli bedre på samhandling og samarbeid for elevenes mestring og læring.

Komiteen viser likevel til at en rekke organisasjoner og miljøer har etterlyst en sterkere satsing på psykisk helse i skolen. Det gjelder lærerorganisasjonene, der Norsk Lektorlag har etterlyst større vekt på psykisk helse i skolen, og der Utdanningsforbundet blant annet har tatt til orde for et bedre lavterskel psykisk helsetilbud. Det gjelder elevene selv, der Elevorganisasjonen har etterlyst en helhetlig satsing på psykisk helse, og der SkoleProffene i regi av Forandringsfabrikken vil ha «livet inn på timeplanen». Det gjelder organisasjoner på helsefeltet, der blant andre Mental Helse og Norsk Psykologforening står sammen om

kravet om mer psykisk helse i skolen. Og det gjelder flere forskningsmiljøer, der blant annet Nasjonalt senter for selvmordsforskning og -forebygging (NSSF) mener skolen må gi psykisk helse større plass.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at det i flere fag er kompetansemål som blant annet sier elevene skal lære seg sammenhenger mellom psykisk og fysisk helse, forebygging og hva den enkelte kan gjøre for å forbedre sin psykiske helse. Flertallet viser videre til at utredningen NOU 2015:8 Fremtidens skole – Fornøyelse av fag og kompetanser, er på høring, og at statsråden i sitt svarbrev 15. oktober 2015 til komiteen skriver at regjeringen vil vurdere om og hvordan utredningen skal følges opp etter høringen.

Flertallet mener et viktig tiltak for å forebygge, avdekke og raskere kunne sette inn tiltak mot psykiske helseproblemer er å få flere yrkesgrupper som har kompetanse på området, inn i skolen. Flertallet viser til at det i statsbudsjettet for 2016 er bevilget 15 mill. kroner til prosjektet «Et lag rundt eleven» for å prøve ut ulike modeller hvor andre yrkesgrupper enn lærere inngår i skolens personale for å styrke læringsmiljøet.

Flertallet viser til at skolehelsetjenesten og helsestasjoner for ungdom er viktige arenaer for å forebygge blant annet psykiske lidelser. Disse tilbudene skal være et lett tilgjengelig lavterskeltilbud for barn og ungdom. Flertallet viser videre til budsjettavtalen for 2016 mellom Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre om å bevilge 100 mill. kroner til dette formålet, som øremerkede midler, utover en styrking av det forebyggende helsearbeidet for barn og unge på 200 mill. kroner i kommunenes frie inntekter.

Flertallet viser til statsrådets svarbrev av 24. november 2015 til komiteen, hvor det fremgår at departementet har startet arbeidet med å etablere et fellesregister for psykisk helse og ruslidelser basert på allerede eksisterende nasjonale registre. Et slikt register vil gi ny kunnskap om forekomst, årsaker og risikofaktorer. Flertallet viser videre til at dette er oppfølging av Folkehelsemeldingen, og at Norsk Folkehelseinstitutt har fått i oppdrag å utvikle dette.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at fellesskolen er en god arena for implementering av universelle og forebyggende tiltak. Skolen har i mange år gitt god opplæring i ernæring og fysisk aktivitet gjennom fagene Mat og helse og Kroppsøving. Disse medlemmer mener at kunnskap om den psykiske helsen på samme måte

må integreres i skolens fag, slik at elevene får en helhetlig opplæring i kroppens fysiske og psykiske helse.

Disse medlemmer mener at sammenhengen mellom tanker, følelser og atferd er en grunnleggende kompetanse for å forstå hvordan man fungerer som menneske. Disse medlemmer mener at kompetansemålene i læreplanen i liten grad reflekterer at mennesket består av kropp og sinn. Det er få kompetansemål i læreplanen knyttet til sammenheng mellom fysisk og psykisk helse, og ingen kompetansemål knyttet til kunnskap om følelser og påvirkninger på sinnet, vanlige følelser og reaksjoner osv. Disse medlemmer mener at kunnskap om risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer for utvikling av psykiske plager er en forutsetning for å ivareta egen psykisk helse og å ivareta andre.

Disse medlemmer viser til tall fra Folkehelseinstituttet som anslår at rundt en femtedel av barn og unge i Norge har psykiske plager som påvirker dem i hverdagen. Disse medlemmer mener en satsing på skolehelsetjenesten er en satsing på å forebygge frafall og å forebygge helseproblemer senere i livet. Disse medlemmer mener at skolehelsetjenesten, sammen med helsestasjonene, er gode lavterskeltilbud. Skolehelsetjenesten har en unik mulighet til å treffe barn og unge og bidra til at de får rask hjelp når det er nødvendig.

Disse medlemmer mener det er nødvendig med en offensiv satsing på helsestasjons- og skolehelsetjenesten, samt at psykologkompetansen i tjenestene styrkes.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer forslagene i dokumentet.

2.2 Helse- og omsorgskomiteens uttalelse

Kirke-, utdannings- og forskningskomiteens utkast til innstilling har vært forelagt helse- og omsorgskomiteen, som i brev av 21. januar 2016 har oversendt følgende merknader:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til Dokument 8:134 S (2014–2015) om satsing på psykisk helse i skolen. Flertallet viser til at grunnlaget for en god, livslang helse legges i barne- og ungdomsårene, og at gode oppvekstvilkår for barn og unge er blant de viktigste oppgavene i samfunnet. Flertallet mener at gode oppvekstvilkår er et mål i seg selv, samtidig som det legger grunnlaget for en god helse gjennom livet. Flertallet mener et godt læringsmiljø, med dyktige lærere og en skole der døren inn til helsesøsteren er åpen, er viktig for å ruste barn og unge. Flertallet vil derfor understreke at det er mye forebyggende helsearbeid i en godt utbygd skolehelsetjeneste, og viser til at disse partier har stor oppmerksomhet på barn og unge, herunder utvikling

av helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Flertallet vil minne om at det er kommunene som har ansvaret for å bygge opp en tilgjengelig skolehelsetjeneste for barn og unge. Kommunenes frie inntekter er i budsjettene for årene 2014, 2015 og 2016 styrket med totalt 677,7 mill. kroner begrunnet i satsing på dette fra regjeringspartiene og samarbeidspartiene Venstre og Kristelig Folkeparti.

Flertallet viser til at det i budsjettforliket mellom regjeringspartiene og Kristelig Folkeparti/Venstre i tillegg ble øremerket 100 mill. kroner til økt bemanning i helsestasjons- og skolehelsetjenesten, i tillegg til enigheten om 200 mill. kroner til kommunene.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre, er spesielt fornøyd med at regjeringen tar barn og unge på alvor og styrker det forebyggende arbeidet på psykisk helse- og rusfeltet. Dette vises blant annet gjennom å legge om og styrke rekrutteringstilskuddet til opprettelse av 150 nye psykologårsværk i budsjettet for 2016. Dette flertallet er tilfreds med at regjeringen følger opp folkehelsemeldingen og viderefører satsing på tiltak for psykisk helse i skolen, og at satsingen på rask psykisk helsehjelp videreføres for utprøving og evaluering.

Dette flertallet viser for øvrig til at vår regjering fra budsjettet i 2014 videreførte satsingen på programmet Psykisk helse i skolen, som den rød-grønne regjeringen foreslo å avvikle.

Dette flertallet viser videre til at det den 15. januar 2016 ble signert et nytt partnerskap mot mobbing, som slår fast at alle barn og unge har rett til et læringsmiljø uten mobbing. 12 sentrale organisasjoner i skole- og barnehagesektoren vil arbeide sammen med regjeringen mot mobbing og for et godt læringsmiljø. Dette flertallet har merket seg at gjennom partnerskapet forplikter organisasjonene seg til både felles tiltak og tiltak i den enkelte organisasjon. Partnerne skal blant annet bidra til å utvikle kompetanse lokalt om virkemidler for å forebygge, avdekke og bekjempe mobbing og krenkelser, spre informasjon og bygge lokale nettverk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Dokument 8:134 S (2014–2015) om satsing på psykisk helse i skolen. Disse medlemmer mener god helse handler om muligheten for hver enkelt av oss til å leve gode liv, og viser til at Arbeiderpartiets mål er et samfunn som fremmer god fysisk og psykisk helse for alle. Disse medlemmer understreker at det viktigste vi gjør for helsa til folk, er det vi gjør før folk blir syke. Det handler om det vi gjør utenfor sykehus og legekontorer – i familien, i barnehagen, på skolen, på arbeidsplassen – der vi bor og lever våre liv.

Disse medlemmer mener forebygging blant barn og unge og tidlig innsats er en av de viktigste helsein-vesteringene vi som samfunn kan gjøre. Disse medlemmer viser til at en god oppvekst varer hele livet, og at en god psykisk helse er en forutsetning for dette. Disse medlemmer mener at mer åpenhet og kunnskap om psykisk helse i skolen vil kunne skape et mer åpent klasse- og læringsmiljø hvor den enkelte gis verktøy til å gjøre seg forstått, bli sett og hørt. Et trygt, åpent og godt læringsmiljø vil kunne forebygge mobbing ved at elevenes relasjoner til hverandre bedres, og det blir mer aksept for ulikhet. Disse medlemmer viser til en norsk studie (Fosse, 2006) som viste at omkring halvparten av de voksne pasientene som søkte poliklinisk

hjelp for psykiske lidelser, hadde vært utsatt for alvorlig mobbing på skolen.

Disse medlemmer viser til at målsettingen med forslaget er å bygge mental kapital ved at elevene skal lære mer om hvordan de kan håndtere sin psykiske helse og føle seg trygge på å snakke om sine vansker med andre. Disse medlemmer viser til det helseforebyggende perspektivet ved å normalisere reaksjonsmønstre og følelser, samt lære barn og unge mestringsstrategier for å håndtere disse på en god måte.

Disse medlemmer viser til at det i dag er skolehelsetjenesten som i størst grad møter elevene når det dreier seg om psykisk helse. Flere lokale undersøkelser konstaterer at langt færre gutter enn jenter benytter seg av skolehelsetjenesten. Et større fokus på psykisk helse i skolen vil derfor kunne treffe denne målgruppen bedre.

Disse medlemmer mener at skolehelsetjenesten sammen med helsestasjonen, er gode lavterskeltilbud. Skolehelsetjenesten har en unik mulighet til å treffe barn og unge og bidra til at de får rask hjelp når det er nødvendig. Disse medlemmer mener vi må øke satsingen på skolehelsetjenesten, og viser til Arbeiderpartiets alternative budsjett for 2016 som styrker skolehelsetjenesten med 200 mill. kroner i øremerkede midler. Disse medlemmer mener også skolehelsetjenesten må utvikles, og vil vise til flere steder i landet hvor man har funnet nye måter å organisere tilbudet på som treffer barn og unge godt. I Nord-Trøndelag er ordningen Forsterket skolehelsetjeneste innført på fylkets 11 videregående skoler. Gjennom denne ordningen har alle elever i videregående skole muligheten for å ha inntil fem samtaler med behandlere fra BUP på egen skole. Ordningen er mye benyttet av elevene, og i tillegg deltar BUP i møter med skolens elevtjenester, med tanke på veiledning i elevsaker. Målet er å komme nærmere elevgruppen. BUP kommer på skolen for å hjelpe til, ikke overta andres oppgaver. Disse medlemmer mener skolehelsetjenesten og hjelpetilbud til familier må organiseres på måter som samler fragmenterte ressurser i skolene og koordinerer retningen på de forskjellige ressursene, slik at det samlede tilbudet blir best mulig. Disse medlemmer viser til at kommuner som satses på skolehelsetjenesten, har færre barnevernssaker.

Disse medlemmer viser til Barneombudets rapport «Helse på barns premisser» som peker på at god barnehelse handler om å sikre fysisk, psykisk og sosial trivsel for barn. Først når vi klarer å sikre alle disse elementene, kan vi snakke om god barnehelse.

Disse medlemmer vil understreke at arbeidet for bedre psykisk helse er en viktig og likeverdig del av folkehelsearbeidet. Den sosiale ulikheten i psykisk helse gjør oss oppmerksomme på hvilken betydning menneskers livsbetingelser har for helse og trivsel. Disse medlemmer viser til Helsedirektoratets rapport Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet (2014), som fremhever at dette feltet har flere kunnskapsutfordringer. Rapporten anbefaler økt oppmerksomhet på forskning som omhandler hvordan forhold på livets ulike arenaer påvirker psykisk helse, trivsel og livskvalitet. Det er behov for kunnskap og evaluering av tiltak på universelt nivå. Samtidig viser rapporten at vi har et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag til å handle på en rekke områder for å styrke befolkningens

psykiske helse og trivsel. Disse medlemmer vil fremheve at kunnskap om psykisk helse i skolen er et slikt tiltak.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til representantforslag fra stortingsrepresentantene Kjersti Toppe, Jenny Klinge, Heidi Greni og Per Olaf Lundteigen om en 5-årig kommunal opptrappingsplan for psykisk helse, Dokument 8:41 S (2013–2014), jf. Innst. 271 S (2013–2014). I Senterpartiets alternative statsbudsjett for 2016 prioriterte Senterpartiet 400 mill. kroner i øremerkede midler til en slik 5-årig kommunal opptrappingsplan for psykisk helsearbeid. I tillegg kommer Senterpartiets satsing på en styrket kommuneøkonomi. Dette medlem mener det er et stort behov for en generell styrking av kommunenes tilbud innen psykisk helse, spesielt rettet mot barn og unge. Da er øremerkede midler nødvendig i en opptrappingsfase. Evalueringer av Opptrappingsplanen for psykisk helse (1998–2008) viser at psykisk helse fikk høyere prioritet med en betydelig utbygging av tjenestetilbudet i kommunene i opptrappingsperioden, men at det fortsatt er udekkede behov for kommunale tjenester på feltet psykisk helse, og at det er store forskjeller i tilbudet mellom kommunene. Mens årsverksinnsatsen i kommunalt, psykisk helsearbeid økte sterkt gjennom opptrappingsplanperioden, har den ikke økt siden 2007. Pasienter skrives i dag raskere ut fra spesialisthelsetjenesten enn tidligere, men likevel bruker bostedskommunene samlet sett ikke flere årsverk til kommunalt, psykisk helsearbeid. Dette medlem viser til at regjeringen har fremmet en opptrappingsplan for rusfeltet, men at regjeringspartiene har stemt imot å innføre en tilsvarende satsing på området psykisk helse.»

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å integrere kunnskap om psykisk helse i skolens fag, slik at barn og unge får en helhetlig opplæring om kroppens fysiske og psykiske helse.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om en styrking av helsestasjons- og skolehelsetjenesten, herunder en samtidig styrking av psykologkompetansen i tjenesten.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen legge til rette for systematisk dokumentasjon av nivået på den psykiske helsen i Norge, herunder gjennomføre en befolkningsrepresentativ undersøkelse av nivået på psykisk helse og forekomsten av psykiske lidelser i landet.

4. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:134 S (2014–2015) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Tove Karoline Knutsen, Karianne O. Tung, Ruth Grung, Freddy de Ruiten, Niclas Tokerud, Trond Giske og Christian Tynning Bjørnø om satsing på psykisk helse i skolen – vedlegges protokollen.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, den 4. februar 2016

Trond Giske

leder

Anne Tingelstad Wøien

ordfører

